

tického editorství, jakým jest osvětlován a interpolacemi řešen text, ukazuje na ducha stylového, u něhož není rozporu mezi vůlí a intelektem.

Jiného rázu, ale ne menší hodnoty je druhá knížka, „Moji přátelé“. Přáteli Demlovými jsou různé květiny lesní, luční, polní i zahradní, a knížka jest sbírkou apostrof jejich. Jsou mezi nimi strofy jedinečného kouzla a jedinečné něhy, naivní, sladké, milostné vzdechy čistého srdce, které nesmírně mnoho strádalo a jehož láska byla příliš dlouho podezřívána. V čistotě a naivní sladké něze svého zraku, v tichém melodickém způsobu, jakým klade Deml své duševní barvy, připomíná velkého moderního křesťanského idyllika francouzského, Francise Jammesa; jen pozadí Demlovo jest temnější, a duha, kterou zasvítí občas tato zmučená duše, kvete z hluboké černé melancholie — ale snad právě proto svítí pelem tak duchovým. Opisují namátkou několik apostrof Demlových, aby čtenář posoudil sílu a kouzlo jeho zraku a výrazu:

„*Maleřidouško*, nevídám tě, tolik jsi se ztratila ve svém okolí, ale jako bys jenom ty voněla ze šatů léta, přítelkyně pasáčků — moje myšlenka není o nic méně ztracená, a já nevěděl, že tě budu někdy zvatí Sestrou!“

„*Čekanko*, ničeho jsme nevěděli o světě, na svých stoncích rozsochatých a holých, a naše oči byly příliš jemny proti osudu...“

„*Proleži*, jenom ten, komu se život už nevrátí, zastaví se v průseku lesním na drnových stupních, tak tak ještě znatelných, kudy sestupovaly ovce k napajedlu.“

„*Blíne*, oněmlý pěvče Sodomy, tvé zraky jsou vypáleny, a kolem hlavy tvé plavivě krouží šílenství, pentle mdloby a nekončících závratí — ty nejsmutnější ze všech, protože člověk potěšit tě nemůže...“

„*Kapradino*, dnes je tomu už dávno, pověz mi tedy, jaká to byla píseň, kterou pěly borovice a při níž chtělo se mi umřítí? Jest možno, aby píseň mariánská byla ze všech nejsmutnější? Anebo proto tak se zachvíval hvozď a slzely staré skály, že to byla píseň poutnická? A pověz mi, může-li celý sbor znít jako sólo? Kde vykřvácel ten hlas, a kde jej opět uslyším? Proč odcházejí ti nejdražší a proč nás nevzáli s sebou! Hle, na celém světě není už bytosti, před níž bychom se nemusili za něco hanbiti! O Matko, a Ty — Nenávratná! Všichni chtějí od nás tak málo...“

Deml není veden v seznamu oficiálních básníků českých; veřejnost literární, až na několik zasvěcenců, neví o něm. A přece jest básník mnohem větší a opravdovější než nejjeden, jehož jméno tiskne se několikrát měsíčně v novinách. Stačí předčísti několik stránek z něho, abys poznal, že má svůj výraz, silný i jemný zároveň, své duševní zkušenosti, svou vnitřní optiku a melodiku; že rty jeho posvětil uhlík bolesti a že slovo jeho řečaví jím posud; že tvoří si formu svou z vnitřní křivnosti a že co tísni se v jeho slově, jsou duševní dálky zabrané výbojem, jehož paže má ve svých chvílích zoufalou odvahu své jedinečné teskné sudby.

Deml zná smutnou alchymii bolesti, muky a strážně duševní, a jako jím světlo, rozkládá on v prisma tmu. V těch chvílích zjevuje cosi ze „zkušenosti druhého zraku“, abych užil slova Březinova, čeho nedovede zapomenouti ten, kdo pochopil; v těch chvílích při vši své fragmentárnosti nebo někde snad i mlžnosti jest opravdový a ryzí básník; v těch chvílích může mnohému a mnohému učit se od něho oficiální poesie česká, propadlá ve své většině tak žalostným bludům a klamům hmotářským a churavící těžce v samém svém koření. Jeho dvě knížky daly mně něco, co vzpouzí se etiketě a jménu, ale není proto méně skutečné: naopak, jest to co nejbližší duchové skutečnosti samé.

V Právu lidu z 1. května

věnovala Marie Majerová feuilleton vzpomínce na schůzi několika mladých literátů a publicistů — byl jsem z nich i já —, kteří protestovali před patnácti léty proti teroru tehdejší oficiální veřejnosti české, jež chtěla zavřít bránu Národního divadla před sociálně demokratickým dělnictvem českým. Marii Majerové jest vzpomínka tato zámlinkou kurážkám a klepům, kterých nemohu minouti mlčky. Kdybych chtěl pokládati Marii Majerovou za mluvčí strany, mohl bych říci, že mám příležitost přesvědčiti se dnes, jak vypadá vděčnost politická. Ano, časy se změnily, milá paní, máte pravdu; jenže poněkud jinak, než jak ráčíte klevetiti. A sice takto:

Tenkráté, před patnácti léty, kdy platilo se za sympatie k sociální demokracii urážkami, kamením a ohrožením existence, exponovalo se z velkodušnosti, ze ženerósnosti, ze zanicení pro spravedlnost, o nichž nesnilo se ani a nebude se ani snít nikdy Mariím Majerovým, za sociální demokracii několik mladých básníků a literátů, kteří *tvořili* v umění, poesii, essayistice a z nichž od té doby jeden, dva i *stvořili* něco, čeho dnes nedovedou Marie Majerové ještě ani doceniti a co pochopí snad za několik let, až jim to některý mladší, bystřejší soudruh zpopularisuje; později, kdy příslušenství k sociální demokracii a práce pro ni platily se již stříbrňáky, vnikly do ní Marie Majerové, to jest literáti, kteří vyrábějí často hubené, pochybné a slabé umění slovesné, o němž právě z těchto důvodů domnívají se, že jest lidové, umění malé, bezkřídle, terre à terre, umění předvěřejška, umění z druhé a třetí ruky, ředící bédně a kopírující žalně *staré* tvůrčí činy; a naposledy tito řemeslní sociální demokraté urážejí jednoho, dva lidi z první heroické doby své strany, kteří měli noblesu, jež jest Mariím Majerovým čirým šílenstvím: noblesu, která nevyužila své posice, která neživila se laciným přezvykováním populárních hesel, která nefedila cizích děl, činů, myšlenek, nýbrž v ústraní a za podmínek často nejméně příznivých *pracovala na svém díle literárním a básnickém* a vytvářela nové hodnoty, jichž rozměňováním budou se živiti — příští Marie Majerové. Neboť, dojemná paní, neuvážila jste, jaké neštěstí stihlo by vás a vám podobné, kdyby se uskutečnil váš pošelilý sen a na světě žili jen sami rozřeďovatelé a popularisátoři, čili, jak vy se vyjadřujete s krasoduchostí à la Václav Jaromír Picek Podsvíjanský, „pečliví zahradníci pěstící něžnou bylinku touhy po umění, která pučí a roste i na úhoru nejzanedbanějšího srdce“? Kdyby všichni pěstovali *touhu* po umění, mohlo by se státi, že by nebylo na konec *umění*, po němž by volala touha konečně probuzená. Jsem poslední, kdo opovrhne těmi, kdož budí *touhu* po umění, ale *před nimi*, jako něco, co předpokládají a bez čeho není možno si jich představiti, jsou ti, kdož *umění tvoří*. Kdyby ve světě všichni vrhli se na ředění, popularisování, připravování a vychovávání k umění — co dělali byste vy? Zavřeli patrně kram pro nemírnou a nezřízenou soutěž!

Zatím radím Marii Majerové, pokud chce provozovati svůj *métier* a informovati soudruhy o moderní literatuře a umění, aby jej provozovala *poctivě*: není řemesla, budiž sebenepatrnější, které přináší nečest — leč provozuje-li se nepoctivě. A nepoctivostí a klamáním čtenářstva jest, píše-li Marie Majerová, že sociální demokratům bylo slyšati od někdejších svých zastanců „*jalovosti, arogance a úsměšky*“ — prosím bez obalů: *kdy a kde?* A item: kdy a kde řekl jsem, že „*budoucí naše spo-*

lečnost (t. j. sociálně demokratický stát budoucnosti) nemá místa pro básníka“, že „v umění nesmí být tendence“, že „umění jest na světě jen pro umění“. Já tvrdil vždy *pravý opak* toho, co mně podsunuje poctivá Marie Majerová. Já tvrdil na příklad, že *dnešní česká společnost* (tedy společnost založená na *starých řádech právních*) nemá úcty k básníkovi; já tvrdil, že vážím si v umění tendence, ale ovšem za podmínky, že *vtěli* se v umělecký tvar; a já chci dáti a dávám i umění, což jeho jest, i životu, což jeho jest: mně všecko umění jest *pro člověka*, ale ovšem pro člověka vyššího a většího, schopného velikosti a sebezapření — a ne pro větší ještě z pohodlnění, pro větší ještě zdrzáctění dnešní člověčí prostřednosti a dnešního člověčího zákrslictví. Marie Majerová klevetí také cosi o literátech, kteří „tváří se mysteriosně a šilhají po katolicismu“. Kdybych nevěděl, že Marie Majerová jako obvykle rozřezuje jen cizí pramen a tentokrát málo čistý pramen Herbenův, pohovořil bych si s ní o šilhání a doufám tak úspěšně, že dala by si prozkoumat svůj zrak okulistou. Marie Majerová důvěřuje lidu, že dovede rozeznat vodu živou od vody mrtvé. Ani já nepochybují o lidu v tom směru, ale přejí tohoto kritického smyslu zatím — jeho poučovatelům o poesii a umění rázu pí Majerové. Zde naděje jest již opravdu mnohem pochybnější a mnohem méně oprávněná.

Jan Brauner: *Primo vere*

Čtenáři těchto listů znají dramatický fragment p. Braunerův, který vydává nyní mladistvý autor v ušlechtilé knižně dekorační stylisaci p. Brunnerově vlastním nákladem. Tato lyrická scéna nestačí jistě, abys mohl činiti závěry na dramatický talent p. autorův: nepodává mnohem víc než prolog dramatického dějství; avšak stačí, abys mohl pozdravit v p. Braunerovi lyrického básníka ryzí inspirace a kultivovaného vkusu, opravdového básnického sensitiva; jeho nitro má své teplo a svou záři, jakou vylévá se ve vnější svět a přivlastňuje si jej v ušlechtilé melodické a melancholické vlastnictví. Dobré znamení: všechny vnější děje, jiskřící barvou, světlem a formou, všechny skutečnosti jevové jsou zde jen připomínkami a znameními duševní zkušenosti a záminkami dějů hudebně tvůrčích. V cudně stříbřitě kresbě této osudné noci, zdá se ti, uvízlo místy něco až z máchovské baladičnosti kosmické. A málokdy čteš v nejmladší poesii partie dokonalosti tak živé a tepla tak ušlechtilého jako ta zde:

... Tam, kde paseka
jak kalný květ se šedá matně dnes,
tam včera v noci svítil bleďý vřes,
jak večer vody. A kde řeky pás
jen mdlý se vine, včera hvězdný jas
jak světlo hořel v pozdním soumraku,
kdy voní rosa, nebe zázraku
se podobalo drahých kamenů
a matných perel, v hloubce pramenů
jež spaly modré.

Kritika sociálně demokratická

Pan F. V. Krejčí zakončil svůj referát o mé knize „Duše a dílo“ v Právu lidu polemickým výpadem na obranu Marie Majerové. Již prostý fakt, že jest možno dnes literární recenzi, jež přece má hodnotit věcné kvality díla, vyhrotili útokem ryze osobním, jest pokořující pro dnešní stav české kultury a svědčí příliš jasně, jak dnes tvorba, myšlenka, umění jsou v denním tisku přečasto jen míčem tendencí vnějškově politických. Pan Krejčí míní, že sociální demokracii nikdo nemůže bráti právo, aby se nezanášela poměrem mladé literatury české k jejím ideám. Práva toho jí opravdu nikdo neběře, ale odtud jest daleko ještě *k podezírání a urážení* literátů, kteří jdou za hlasem své vnitřní nutnosti svými cestami, jež leží mimo cesty sociální demokracie — a toho dopustila se včera Marie Majerová a dopouští se dnes p. Krejčí. Sociální demokracie není nic než jeden společenský útvar v moderním světě a životě, jeden prvek vedle prvků jiných a nejmodernější básníci, takový Walt Whitman nebo Verhaeren, inspirovali se mnohem více jejím odpůrcem, kapitalismem a koncentrací sil, již provedl v moderní civilisaci velkopřemyslové a velkoměstské, než socialismem. Chce-li dnes předpisovati sociální demokracie básníkům, aby se inspirovali jí, jejím programem, jejími ideami, chce-li jim zakazovati inspirace jí nesympatické, dopouští se stejně kocourkovštiny jako starovlastenci, kteří nechtěli v Čechách kdysi znát jiných sujetů než vlasteneckých. Poměr moderního básníka k soudobým ideám politickým a sociálním jest nekonečně jemnější a složitější a musí býti posuzován s mnohem větší duševní prozřavostí a pružností, než kolik jich dovede vyvinouti dnešní stranická šablona. Dnes musí vidět i literární dítě, jak často revoluční *náměty*, *náměty* sociální revolty, sociálních bojů a nadějí proletářských, veršují a rýmuji umělci *zeela zastarali*, ve své umělecké metodě *zeela šablonovití* a konservativní, kteří včera zpívali o měsíčku nebo kozenkách — o tom, co jest právě ve vzduchu a v módě. Sociální demokracie má jistě právo sympatisovati s básňky, kteří zdají se býti blízcí jejím ideám — ale budí si vědoma, že *opravdovým ziskem* mohou býti jí jen ti autoři, jež přivedla k ní *poslední umělecká nutnost* jejich, ti, kteří šli k ní proto, že může jim dáti něco, co nedá jim celý ostatní svět a život, ti, kteří jsou, řekl bych, *předurčení* pro ni svou organizací básnickou. Přiloží-li toto kritérium na literáty sobě milé neb blízké, uvidí, jak jest jich málo, málo, zoufale málo a jak zoufale mnoho jest mezi nimi nahodilých maskovaných příživníků a pustých dobrodruhů!

Já zde za svou osobu protestuji co nejrozhodněji proti urážkám, jimiž mne zahrnul ve svém kritickém epilogu p. Krejčí. Neboť urážka a hrubá urážka — podezírání z prázdného pózérství a komediantství — jest, píše-li p. Krejčí, že chci jíti za *každou cenu* vlastními cestami „*jen když vedou jinam*, než ty, po nichž *jdou* ostatní miliony“. Nic není mne vzdálenějšího než tento prázdný justament, nic odpornějšího mně než toto laciné a prázdné odlišování se od masy. Čeho se tu dopouští na mně p. Krejčí, jest tak poctivé, jako bych já podezíral jej, že jde společně s masami proto, že to vynáší popularnost. A stejně poctivé jest, píše-li p. Krejčí, že mám „feudální etiku“, že nejsem nikterak „revolucionář ve světě idejí a forem“ a tím méně „ve věcech společenských“. „Feudální etika“ — co to jest? Chce tím říci snad p. Krejčí, že mám etiku založenou na zjeveném náboženství? To jest přímá nepravda a sto míst v mé knize vyvrací takovou domněnku. Má etika jest